

375
Է-58

Բ. Պ. ԵՍԻՊՈՎ

ԳՅՈՒՂԱՑԻՈՒԹՅԱՆ

ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ՅԵՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԻ ԾՐԱԳՐՆԵՐԸ

Б. П. ЕСИПОВ.
ЗАПРОСЫ КРЕСТЬЯНСТВА И
ПРОГРАММЫ СОВЕТСКОЙ
ШКОЛЫ.

НА АРМЯНСКОМ ЯЗЫКЕ.

Центральное Издательство Народов Союза С. С. Р.

Москва, Никольская, 10.

375 10 8 APR 2013

Б-58

№ 1. ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԻ ԳՐԱԾԱՐԳ № 1.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ Վ. ԱՐԴԱՄՅԱՆԻ

Բ. Պ. ԵՍԻՊՈՎ

ԳՅՈՒՂԱՑԻՈՒԹՅԱՆ

ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ՅԵՎ

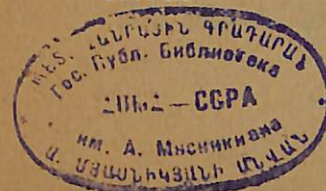
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԻ ԾՐԱԳՐՆԵՐԸ

1006
26405

ՍԽԶՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՄՈՍԿՎԱ

1925

Книга набрана и отпечатана в 3-ей
типографии Госиздата С.С.Р. Армении
Москва, Армянский пер., 2.
В количестве 3000 экземпляров.
Главлит № 43120.

Պետական Գիտական Խորհրդի ծրագրները,
ինչպես և բոլոր դպրոցական ծրագրները, վորո-
շում են դպրոցական աշխատանքի բովանդակու-
թյունը, սակայն զրանք նախկին ծրագրներից
տարբերվում են նրանով, վոր ընդգրկում են
դպրոցի կյանքի և աշխատանքի բոլոր կողմերը, և
վո՛չ թե միայն ուսուցման նյութը: Պ.Գ.Խ.-ի ծրա-
գրները պահանջում են, վոր դպրոցը կազմակերպի
մանկան ամբողջ կյանքը—թե դպրոցական և
թե արտադպրոցական: Բայց յերեխային դաս-
տիարակող գործոնը միայն դպրոցը չէ. յերե-
խաները շարունակ գտնվում են այն միջավայրի
ազդեցության տակ, ուր նրանք ապրում են:
Յերբեմն այդ միջավայրը բացասական ազդեցու-
թյուն է ունենում նրանց վրա, վա՛տ դաստիարակում,
յերբեմն էլ, ընդհակառակը, լավ ազդե-
ցություն է ունենում, լա՛վ դաստիարակում:
Դպրոցը պետք է ճանաչի՝ այդ միջավայրը, նրան
մո՛տ կանգնած լինի, շփվի նրա հետ, հաշվի առ-
նի նրա ազդեցությունը և յեթե վերջինս վատ
է—պետք է վերացնի, իսկ յեթե լավ է—պետք
է մշակի:

Այդ քիչ է. դպրոցը պետք է ազդի՝ այդ մի-

ջառայրի վրա այն իմաստով, վոր նա նպատակող գործոն հանդիսանա յերեխայի ուղիղ և ուսցիո- նալ դաստիարակության խնդրում, և վո՛չ թե խոչնդոտ դառնա դպրոցի դրական աշխատանք- ների նկատմամբ: Դպրոցն այս ազդեցությունն իր շրջապատի վրա ձեռք ե բերում միայն այն իր շրջապատի վրա ձեռք ե բերում միայն այն դեպքում, յերբ ազգաբնակչութիւնը շահագրգռ- ված ե դպրոցի հետ միահամուռ աշխատելու, յերբ նա գիտե և հասկանում ե դպրոցի աշխա- տանքը, ուստի և մոտենում ե դպրոցին, ձայ- նակցում նրան—յեթե այդ պետք ե: Իսկ ազ- գաբնակչութիւնը դպրոցի աշխատանքի ուղղու- թյունը կմբռնի և բարյացակամ վերաբերմունք ցույց կտա դեպի այդ աշխատանքը միայն այն դեպքում, յեթե դպրոցը կբավարարի ազգաբնա- կության կարիքները, ընդառաջ կգնա նրա պա- հանջներին: Ի հարկե, պետք ե խիստ ընտրու- թյուն կատարել այդտեղ. յեթե այդ պահանջ- ներն անմիտ են, յետագեմ, յեթե դրանք խան- դարում են դպրոցի կուլտուրական-հասարակա- կան աշխատանքի ուղիղ ընթացքը, կըթական- դաստիարակչական աշխատանքը—պետք ե կա- բողանալ վարվել այնպես, վոր նման պահանջ- ները վերանան և իրենց բնական մահով մեռ- նեն: Ստորե մենք կբերենք որինակներ, ցույց տալու համար, թե այդ ի՞նչպես կարելի յե ա- նել: Մեր Խորհրդային պետութիւն մեծ, ինչպես

շեշտեցինք, դպրոցն իր աշխատանքով պետք ե բավարարի ազգաբնակչության պահանջները. այս հանգամանքն ուսուցչի համար առանձին կարևո- րութիւն ունեցող խնդիր ու նպատակ ե հան- դիսանում. այս խնդրի իրագործումն ուսուցչին բարոյական մեծ բավականութիւն կպատճառի, վորովհետեւ մեր պետութիւնը—բանվորա-գյու- ղացիական ե, աշխատավորութիւն պետութիւն ե, ուրեմն և ինքը պետական իշխանութիւնն ու ամբողջ խորհրդային հասարակութիւնն ե պահանջ դնում, վոր դպրոցը բավարարի բան- վորների և գյուղացիների կարիքները: Բուրժու- ական յերկրներում պետական իշխանութիւնը ձգտում ե դպրոցի միջոցով բավարարել բուրժու- ազիայի կարիքները, շահագործող դասակար- գերի պահանջները. այդ յերկրներում պետական իշխանութիւնն առաջարկում ե դպրոցական հա- մապատասխան ծրագիր, վոր ներշնչված ե լի- նում բուրժուական աշխարհայացքով, այնպիսի ծրագիր, վորի կիրարկումը ուսուցչին կամա և ակամա աջակից ե դարձնում աշխատավորու- թիւնը ճնշելու գործին: Յեթե ուսուցիչը հա- մակրում ե ճնշված դասակարգին, աշխատավոր դասակարգին, և յեթե նա ցանկանում ե ամե- նից առաջ նրա՛նց պահանջներին ընդառաջ գնալ, դպրոցում ծառայել նրա՛նց ոգտի համար,—բուր- ժուական յերկրներում նա այդ կարող ե անել

մի՛միայն հակառակ դպրոցական ծրագրներին, հակառակ այն ուղղության, վոր գծում է պետական իշխանությունը: Ստացվում է յերկվություն, ուսուցչի համար՝ վողբերգություն: Խորհրդային յերկրի ուսուցչի համար այդ յերկվությունը տեղի չունի, յեթե, ի հարկե, ուսուցչիչը նպատակ չի դրել՝ աշխատել հոգուտ բուրժուազիայի: Բայց այժմ մեզ մոտ շատ դժվար է գտնել այնպիսի ուսուցչիչ, վորն իր համար ընտրել բուրժուական ուղղություն: Այդպիսի ուսուցչիչն այժմ մեզ մոտ իրենից կներկայացնեն մի հազվագյուտ յերևույթ, վոր կարելի չէր դպրոցից վերցնել՝ պատմական մոլգեյում պահտալու համար: Մեր յերկրում պետական իշխանությունն իր ամբողջ տնտեսությունն, աշխատանքային ամբողջ գործունեյությունն, ամբողջ կյանքը կառուցում է համաձայն աշխատավորական մասսաների, բանվորա-գյուղացիական ազգաբնակչության պահանջներին: Ուստի և ժողովրդական Լուսավորության Կոմիսարիատը դպրոցներին առաջարկեց դպրոցական այնպիսի ծրագիր, վորի ոգնությամբ կարելի կլինի, բավարարելով աշխատավոր մասսաների պահանջները, դիմել այն նույն նպատակին, դեպի վորը ձգտում է մեր խորհրդային պետությունն ու կոմունիստական կուսակցությունը:

Պետ. Գիտ. Խորհրդի ծրագրները միանգա-

մայն համապատասխան են հասարակական այն կառուցվածքին, վոր այժմ ստեղծվում է մեզ մոտ. այդ ծրագրներով աշխատելը դպրոցին մասնակից կդարձնի այն ընդհանուր շարժմանը, վոր դիմում է դեպի կոմունիստական հասարակակարգ: Այժմ տեսնենք, թե Պ.Գ.Խ.-ի ծրագրներն ի՞նչ չափով են բավարարում գյուղական ազգաբնակչության խնդիրները, գյուղացիության պահանջները:

Գյուղացիները դպրոցի մասին կարծիք հայտնելիս, ամենից առաջ հետևյալ պահանջներն են անում տարրական դպրոցից—«յերեխաներին կարդալ, գրել և հաշվել սովորեցրեք»:

Պետ. Գիտ. Խոր.-ի ծրագրները զա՛նց են առնում, մոռանո՞ւմ են այդ պահանջը:

Վո՛չ, չեն մոռանում: Ընդհակառակը, նրանք այդ ուղղությամբ ավելի հեռու են գնում, քան հին դպրոցի ծրագրները, նրանք ավելի յեն մոտենում գյուղացիության իսկական պահանջներին: Այսպես, որինակ, «Մայրենի լեզվի գիտելիքներին և ունակությունների ծավալը» գլխում մենք հետևյալ մոմենտներն ենք գտնում.

Առաջին տարի. Ստացած տպավորությունները ազատ պատմել մանկական լեզվով... Իմանալ կարդալ և գրել... Կոլլեկտիվ գրել պլանալներ: Դիտողությունների պարզ գրանցում...

Յերկրորդ տարի. Ընթերցումն գործնական բնույթ կրող փոքրիկ հոգեվաճառների:

Յերկրորդ տարի. Ընթերցումն փոքրիկ, իրենց բովանդակությամբ մատչելի՝ գիտական և տեխնիկական բնույթ կրող (մասնավորապես գյուղատնտեսությանը վերաբերող) գրքուկներին, լրագրի գլխավորապես «տեղական կյանք»-ից ընտրած կտորներին... Ազգականներին և ընկերներին նամակներ գրելը... յեղանակին հետևելը և դիտողությունների գրանցումն, որացույց կազմելը:

Չորրորդ տարի. Շարունակել զարգացնել պարզ գիտական-հանրամատչելի գրականության և առհասարակ գիտակցական ինքնուրույն ընթերցումն... Լրագրների (ՍՍՀ Միության, արտասահմանյան պետությունների կյանքը) ընթերցումը... Կազմել իսկական (քաղաքացիների և իր համար) հայտարարություններ, ստորագրություններ, հաշիվ, հեռագրներ, ստացականներ, ժողովների արձանագրություններ, աշխատանքի հաշվետվություններ, փոստային բւանկներ լցնել, լրագրների համար թղթակցություններ գրել...

Նայեցեք, վերջան ունակություններ են պարունակում սրանք՝ գյուղական կյանքի, գյուղացիական կենցաղի համար անհրաժեշտ:

Յեվ մեր մասսայական դպրոցի համար միթե քիչ կլինի՝ յեթե այսքան ունակություններ հաղորդվին աշակերտներին: Անկասկած, մեր

մասսայական ուսուցիչը կկարողանա այդ բոլոր տեղեկությունները հաղորդել, սովորեցնել գյուղի յերեւմաներին...

Մատեմատիկայի ծրագրում ևս մենք գրանում ենք մի շարք մոմենտներ, վորոնք դպրոցը շատ են մոտեցնում գյուղի առօրյա պահանջներին. որինակ՝ «հողաչափական աշխատանքներ, պարզ հատակագիծ և մասշտաբ» (III տար.). «նախահաշիվներ և հաշվետվություններ (վոչ բարդ) կազմելը... հողամասի բաժանումն ըստ պլանի: Մուտքի և ծախքի նշանակումների հասարակ ձևեր» (IV տար.)*:

Յեթե դուք գյուղացիներին ծրագրի վերահիշյալ տեղերից կարդաք, — նրանք դպրոցն ավելի կհամակրեն: Անհրաժեշտ է, իհարկե, վոր դպրոցն այդ ունակություններն հաղորդի՝ վարժություններ կատարելով այնպիսի նյութերի վրա, վորոնք իրո՞ք պատահում են կյանքում, վորպեսզի ունակությունները (որինակ, ստացականներ գրելը) ձեռք բերվեն իսկապես վոր պետքական, կյանքի համար անհրաժեշտ և վոչ թե ֆիկտիվ ստացականներ կազմելու վրա: Յեվ այսպիսի՝ առաջին հայացքից ըստ յերևույթին մանր

*) Յեթե ուսուցիչն այդ չգիտե, ցանկության դեպքում կարող է սովորել, դիմելով թեկուզ այս գրքուկին՝ Ткаченко — «С'емка планов» (Вып. II), из серии «Педагог. курсы на дому».

աշխատանքի մեջ կարելի յե իրականացնել աշակերտության միջոցով գյուղացիներին ծառայելու գործը, կարելի յե ուսուցումը կապել հասարակականորեն ոգտակար գործի հետ:

Ինքնին հասկանալի յե, վոր թեկուզ մի հասարակ հայտարարություն գրելու համար անհրաժեշտ ե գիտենալ համապատասխան փաստեր, շրջապատի կյանքի հետ ծանոթ լինել, հասկանալ և այլն: Յեվ Պ.Գ.Ս.-ի ծրագրներն այդ խնդիրներն ուղիղ են դնում դպրոցի առաջ, նույնիսկ առաջնակարգ տեղ տալով նրանց: Ձե՞ վոր պարզ ե, վոր կյանքում կարգալը, գրելն ու հաշվելը պետք են միայն կյանքի համար, մարդկանց փոխհարաբերությունների համար: Ամենից առաջ՝ դպրոցը յերեխաներին պետք ե սովորեցնի հասկանալ ազգաբնակչության աշխատանքային կյանքն, ըմբռնել շրջապատի մարդկանց աշխատանքային գործունեությունը, ճանաչել նրա վատ և լավ կողմերն և ոգնել աշխատանքի և առհասարակ տնտեսության բարձրացմանը՝ գիտություն միջոցով:

Յերեխաները հասկանում են, թե իրենց տանն ու ինչով ե զբաղված, ինչ աշխատանք ե կատարում գյուղական ընտանիքը տարվա զանազան ժամանակներում, ինչ միջոցների (ինչպիսի տեխնիկայի) ոգնությամբ են կատարվում գյուղական զանազան աշխատանքներ, ինչպիսի

արդյունք են տալիս այդ աշխատանքները, ինչպես կարելի յե այդ նույն աշխատանքները կատարել ավելի հեշտ միջոցով և լավ, վորպեսզի շատ արդյունք ստացվի: Ծրագրերի գյուղական վարիանտը գյուղատնտեսական աշխատանքներին և նրա հետ սերտ կապված խնդիրներին շատ տեղ ե տալիս, մասնավորապես գաղնային-ամառային յեռամսյակում. ուսման IV տարվա ծրագրերում կա հատուկ թեմա՝ «Գյուղատնտեսություն հաջողությունները»:

Գյուղատնտեսական աշխատանքի զանազան յերևույթները հասկանալով, համապատասխան աշխատանքներ կազմակերպելով, փորձերը ցուցադրելով, կենդանաբուծության, բանջարաբուծության, դաշտային աշխատանքի և այլն կազմակերպման բարվոքմանը նպաստելով—դպրոցն, ի հարկե, բավարարում ե գյուղացիության պահանջները, և յեթե դուք գյուղացիներին պատմեք, վոր ահա դպրոցը, նոր ծրագրերի համաձայն, գյուղատնտեսական այս կամ այն աշխատանքով պիտի զբաղվի,—դուք ձեռք կբերեք ազգաբնակչության համակրանքը դեպի դպրոցը: Ի հարկե, անհրաժեշտ ե, վոր դպրոցն այդ մասին վոչ միայն խոսի, այլ և գործի, հասարակական անհրաժեշտ վորոշ աշխատանք կատարի: Յեվ դպրոցն այդ կարող ե կատարել: Մենք արդեն համապատասխան բավական որինակներ

ունենք դպրոցական պրակտիկայից: Յերբեք անհրաժեշտ չե անպատճառ մեծ տնտեսություն ունենալ, մեծ հողամաս մշակել: Բավական ե, դպրոցին կից, փորձերի համար ունենալ մի փոքրիկ հողամաս և գյուղական տնտեսություններն ոգտագործել՝ կիրարկելով թեկուզ այն մեթոդները, վորոնք մատնանշված են աշխարհագրատության ծրագրի բացատրականում: Գյուղատնտեսական աշխատանքի ուսումնասիրությունը դրպրոցում ամենասերտ կերպով կապվում ե ուսուցչի՝ գյուղում կատարելիք կուլտուրական հասարակական աշխատանքի հետ ընդհանրապես: Այս խնդրում աշխատանքը դպրոցում և աշխատանքը չափահաս ազգաբնակչության մեջ կարելի յե միացնել և ամբողջ դպրոցը կուլտուրական ծառայության կանչել գյուղական ազգաբնակչության նկատմամբ. աշխատանքի այդ միացումը հնարավորություն կստեղծի թեթևացնելու ուսուցչի այն հատուկ աշխատանքը, վոր նա պիտի տանի չափահաս ազգաբնակչության մեջ՝ գյուղատնտեսության հարցերում:

Գյուղական դպրոցը չի կարող սահմանափակվել միայն գյուղատնտեսական աշխատանքի ուսումնասիրությամբ: Ներկայումս գյուղատնտեսությունը առանձնացած, կղզիացած չե: Գյուղերի ու քաղաքների միջև կապեր են հաստատված: Այդ կապերի վատ և լավ լինելուց ե կախ-

ված գյուղացիության բարեկեցության աստիճանը: Ճանաչել այդ կապերը, դրանցից լավ ոգտվել գիտենալ—սրանում կարիք են զգում գյուղացիներն ու գյուղի յերեխաները: Յեվ Պ. Գ. Ն.-ի ծրագրները ընդգրկում են առևտրի հարցեր, հաղորդակցության հարցեր, փոստային և հեռագրական կապի հարցեր: Քաղաքը հետաքրքրում ե գյուղացուն, քաղաքային արդյունաբերությունից գյուղն ոգտվում ե, գյուղացին հետաքրքրվում ե բանվորի կյանքով, մանավանդ վոր բանվորությունն ե այժմ մեզ մոտ վճռող Ֆակտորը—մեր ամբողջ տնտեսության և կուլտուրայի կարգավորողն ու տնօրինողը: Դրա համար ել Պ. Գ. Ն.-ի ծրագրներում թելեր են ձգված գյուղից դեպի քաղաք: Գյուղի յերեխաները ծանոթանում են և՛ արհեստավորի և՛ բանվորի կյանքի հետ, նրանց աշխատանքի ու կենցաղի հետ, քաղաքային արտադրության, առևտրի, կուլտուրական հիմնարկների հետ, քաղաքի ազգաբնակչության կենցաղի ու խորհրդային քաղաքային հիմնարկությունների հետ*): Այնուհետև յերեխաները ծանոթանում են իրենց գավառի և իրենց նահանգի տնտեսության

*) Ի հարկե, լավ կլինել, վոր այդ կատարվեր քաղաք այցելելով և տեղում դրանց հետ ծանոթանալով: Եթե այդ հնարավոր չե,—պետք ե անել գրքերի և կամ քաղաք յեղած մարդկանց պատմվածքների ոգնությամբ:

հետ և վերջապես ձեռք են բերում կարևոր տեղեկություններ՝ Ս. Խ. Հ. Մ. և այլ յերկրներին տնտեսության մասին: Չե՞ վոր այժմ համաշխարհային շուկայի դրությունն անդրադառնում ե ամեն խուլ անկյունի վրա, և գյուղացիները պետք ե իմանան, որինակ, արդյո՞ք շահավետ ե մեզ համար այս կամ այն պայմանը կնքել Անգլիայի կամ Ֆրանսիայի հետ, պետք ե իմանան, թե ի՞նչ նշանակություն ունի, որինակ, այն հանգամանքը, վոր ամբողջ աշխարհից հավաքված վոսկու հսկայական պահեստներն իր մոտ ե կուտակել Ամերիկան:

Այս բոլորը գյուղացին պետք ե իմանա, այս բոլորն անմիջապես վերաբերում են նրան:

Հայտնի յե, վոր տնտեսության վորոշ ձևերի վրա յեն ստեղծվում սոցիալական վորոշ հարաբերություններ: Ծրագրները մերկացնում են այդ հարաբերությունների դասակարգային եյությունն ու այնպիսի պարզ ձևով ներկայացնում, վոր մատչելի յե դառնում յերեխաներին: Ուսման առաջին տարում, Հոկտեմբերյան Հեղափոխության տարեգարձի տոնակատարության առթիվ, ծրագիրը կանգ ե առնում «աշխատավորության կյանքն այժմ և ցարի, կալվածատերերի ու կապիտալիստների ժամանակ» թեմայի վրա:

Ուսման II տարում ծրագիրը զբաղվում ե գյուղի դասակարգային կազմով, III տարում—

քաղաքի և իր շրջանի դասակարգային կազմով: Ուսման IV տարում դասակարգային տեսակետը շատ ուժեղ կերպով ե տարված մի շարք կոմպլեքսներում: Արդեն I-ին թեմայի մեջ մենք գործ ունենք թշնամի դասակարգի հետ.—«գյուղացիները և կալվածատերերը», «բանվորները և կապիտալիստները»:

Դասակարգային վորոշ հարաբերությունների ֆոնի վրա առաջանում ե պայքար, ծավալվում են քաղաքական դեպքերը, առաջանում են պատերազմներ, հեղափոխություններ, բարենորոգություններ: Պ. Գ. Խ.-ի ծրագրները կանգ են առնում դրանց վրա այն չափով, ինչ չափով անհրաժեշտ ե և հնարավոր ե դրանք պարզել, մասնաշերտ դարձնել յերեխաներին: Ամենից շատ տեղ ե տրվում այժմեյականությանը: Յերեխաները պետք ե ծանոթանան խորհրդային կարգերի, Ռ. Կ. Կ., Կոմյերիտիություն, Կոմինտերնի հետ, կռվի այն պատկերների հետ, վորոնք այժմ ձգվում են մեր առաջ: Յեվ այս ծանոթությունը պետք ե տեղի ունենա վոչ թե գրքի միջոցով, այլ գլխավորապես կոնկրետ յերեխայիններում: Այսպես, որինակ, խորհրդային կարգերի հետ ծանոթանալը տեղի յե ունենում հետզհետե.—ուսման II տարում յերեխաները նախ ծանոթանում են գյուղի կուլտուրական և այլ հիմնարկությունների — խրճիթ - ընթերցարանի, լիկպոնկատի,

գյուղխորհրդի հետ, այնուհետև ծանոթանում են գավառակային խորհրդի հետ և հետո, ուսման III տարում, մանրամասն անցնում են՝ խորհրդային կարգերը գյուղում, քաղաքում, գավառում, նահանգում: Ուսման IV տարում յերեխաները սովորում են Ռ. Ս. Ն. Հ.*) և Ս. Ն. Հ. Մ. սահմանադրությունը. այստեղ, համապատասխան տեղերում, հիշատակվում են հակադիր պատկերներ այն մասին, թե առաջ ինչպե՞ս եյին յերկիրը կառավարում կալվածատերերն ու կապիտալիստները, ի՞նչպե՞ս եյին կատարվում ցենզային (արտոնություն ունեցողների) ընտրությունները և այլն:

Խորհրդային ամբողջ կարգերի և զանազան հիմնարկների աշխատանքների հետ ծանոթանալու արդյունքն այն պետք է լինի, վոր յերեխաները, դպրոցն ավարտելով, իմանան, թե կարելի դեպքում վոր հարցի վերաբերյալ ում պետք է դիմեն: Գյուղացիները տեղերում շատ հաճախ են տուժում, իրավագրկության ու կամայականության յենթակա լինում լուկ այն պատճառով, վոր այդ շգիտեն, և այժմ, յերբ դպրոցը նրանց կոգնի այդ խնդրում, տալով նրանց այնպիսի դպրոցավարտ յերեխաներ, վորոնք կարող կլինեն այդ

*) Հայաստանի դպրոցներում՝ Հ. Ս. Ն. Հ. սահմանադրությունը:

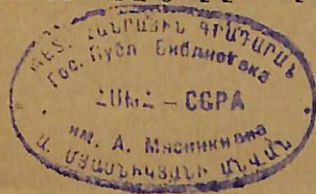
բոլոր հարցերից հասկանալ, — գյուղացիներն, ի հարկե, զոհ կմնան դպրոցից:

Մեր յերկրում բանվորների ու գյուղացիների կյանքում հետզհետե ավելի ու ավելի մեծ դեր է սկսում խաղալ կոոպերացիան: Հայտնի յե, թե ինչ նշանակութուն է տալիս Լենինը կոոպերացիային՝ սոցիալիստական շինարարության գործում: Առանց կոոպերացիայի չի կարելի գյուղական տնտեսությունը ցանկալի բարձրության հասցնել: Գյուղացիության հոծ մասսաները, առանց կոոպերացիայի, գյուղական գորբաների ճանկերն են ընկնում: Առանց կոոպերացիայի՝ հնարավոր չե նորմալ կապեր հաստատել գյուղի և քաղաքի միջև:

Նոր ծրագրները կոոպերացիայի յերեւոյթների վրա կանգ են առնում արդեն ուսման II և III տարում, իսկ IV տարում դրան ավելի զգալի տեղ է տրվում: Այսպես, «գյուղատնտեսության հաջողությունները» թեմայում մենք կարդում ենք—«կոոպերացիան, նրա տեսակները և նրա նշանակութունը աշխատավորության համար: Ի՞նչպե՞ս պետք է չունևոր և միջակ գյուղացիներն իրենց վիճակը բարելավեն կոոպերացիայի միջոցով: Կոլեկտիվ տնտեսություններ (գյուղատնտեսական կոմունաներ, արտելներ): Փոխոգնության կոմիտեներ»:

Դպրոցի միջոցով շատ բան կարելի յե անել

1006
26405

կոոպերացիայի պրոպագանդի խնդրում: Ահա իմ առաջին ե գրված Բուլավկինի դպրոցի (Ռ. Ս. Ս. Հ. Լուստոդկոմատի Գազինյան փորձնական կայան, Ռյազանի նահանգ, Ռանենբուրգի գավառ) աշակերտի հիշատակարանը. 1924 թվի մայիսի 30-ին աշակերտը գրում ե (մեջ եմ բերում, վոճը թողնելով անփոփոխ). «Յերեկ մենք բոլոր աշակերտներս ուսուցիչներին հետ միասին գնացինք ծանոթանալու Գազինի գյուղատնտեսական վարկային ընկերության հետ. և ահա մենք գնացինք կոոպերացիա. ուսուցիչը մեզ պատմեց, թե առաջին անգամ ինչպես և վորտեղ առաջ յեկավ կոոպերացիան: Առաջին անգամ կոոպերացիան կազմվեց արևմտյան յերկրներում — Ֆրանսիայում, Ամերիկայում, Անգլիայում, Գերմանիայում և այլն: Բայց ներկայումս կոոպերացիան արագ արագ զարգանում ե բոլոր յերկրներում: Այժմ սկսել ե զարգանալ Նույնիսկ մեզանում: Ահա, որինակ, մեզ մոտ կազմվել ե նախկին Գազինի գավառակում: Յերբ մենք յեկանք կոոպերատիվ, մենք սկսեցինք ավելի ուշադրությամբ նայել: Դուրս յեկավ, վոր այդ կոոպերատիվը հարկավոր ե վոչ թե վորևե պոպին (տերտերին), այլ գյուղացուն, որինակ՝ գերանդի, փոցդ, մեխ, կողպեք, յերկաթ, նավթ, աղ, չիթ, տաշա և այլն: Հետո մենք սկսեցինք կառավարչին հարցնել, թե վոր բանը ինչ արժե, և

ահա մենք սկսեցինք համեմատել—շուկայում ե թանգ, թե՞ կոոպերատիվում: Յեվ դուրս յեկավ, վոր այստեղ ամենից աժան ե: Յերբ մենք ամեն բան հարցրինք և իմացանք, մենք գնացինք Գազինի ընկերության վարչությունը: Յերբ մենք եկանք, սկսեցինք հարցնել—ամենից առաջ, թե ի՞նչպես են նրանք առուտուր անում: Յեվ ահա նրանք ամեն ինչ մեզ պատմեցին: Ահա՛, որինակ, նրանք ամեն ինչ գրում են. և նրանցից վոչ վոք վոչ մի բան չի կարող վերցնել տանել, վորովհետև ամեն ինչ գրվում ե և հետո հանձնվում մի կառավարչի: Յեվ ահա մեզ պատմեցին, թե ինչպես ե կազմվել ընկերությունը.— առաջ կազմակերպվել են 39 մարդ. և նրանք ունեցել են ընդամենը 66 ռ. 30 կոպ.: Բայց յերկու ամսվա ընթացքում նրանց մաքուր դրամագլուխը դարձել ե 10523 ռուբ.: Յեվ այժմ նրանց անդամների թիվը ե 120 մարդ: Յեվ այդ դրամագլուխը 10523 ռուբլի յե դարձել այն պատճառով, վորովհետև կառավարությունը նրանց ապառիկ բաց ե թողել ամեն տեսակի ապրանք, և յերբ կծախեն, այն ժամանակ կվճարեն պարտքը: Բացի դրանից, կառավարությունը գյուղատնտեսությունը բարձրացնելու համար կոոպերատիվին փող ե բաց թողնում—ձիեր, կովեր գնելու համար և այլն: Միայն մայիս ամսին, գյուղատնտեսությունը բարձրացնելու համար, բաց ե թող-

նվաճ յերկու հազար բուբլի: Յերբ մեզ կոռպերացիայի մասին մանրամասն բացատրեցին, այն ժամանակ մենք համաձայնեցինք անդամագրվել ընկերությանը: Յեւ մենք տվինք գրավոր հայտարարութիւն, վոր մեզ ընդունեն ընկերության անդամ: Յեւ վորպեսզի ընկերության անդամ գրվեն, պետք է վճարեն փայ — 1 բուբլի 70 կոպեկ: Յեւ անա մեզ ընդունեցին ընկերության անդամ և մենք վճարեցինք 1 բուբ. 70 կոպ., և անա մենք համարվում ենք ընկերության անդամ»:

Մենք ներողութիւն ենք խնդրում այս յերկար մեջբերումի համար, բայց դա ինքն է վկայում իր մասին, դա պարզ ցույց է տալիս, թե գյուղական դպրոցում պե՞տք է այսպիսի աշխատանք կատարել թե վոչ: Ի հարկե, այս աշխատանքը շատ պակասութիւններ ունի. բայց չե՞ վոր այս աշխատանքը յերեխայի գործ է և մեր առաջ պատկերացնում է միայն մի փոքրիկ մասնիկը, միայն մի փոքրիկ եպիզոդն այն ամբողջ աշխատանքից, վորի օգնութեամբ յերեխաները դպրոցում ձեռք են բերել կոռպերացիայի վերաբերյալ գիտելիքներ և ունակութիւններ:

Այնուհետև, դպրոցը կարող է և պետք է մեծ դեր խաղա գյուղում նոր կենցաղ ստեղծելու գործում: Պ. Գ. Խ-ի ծրագրներն այս ուղղութեամբ ևս վորոշ ցուցմունքներ են տալիս,—

նրանք մի շարք հարցեր, թեմաներ, խնդիրներ են դնում, վորոնք կարելի յե և պետք է լուծել՝ դպրոցի միջոցով տեղական կենցաղը բարվոքելով: Նախ, Պ. Գ. Խ-ի ծրագրները դպրոցի առաջ դնում են առողջապահական-սանիտարական խնդիրներ: Ուսման I և II տար. ծրագրները մշակելու համար առաջարկում են հատուկ թեմա՝ «առողջապահութիւն»:

Հիշում ենք, թե Ռ. Ս. Խ. Հ. Լուսժողկոմատի առաջին փորձնական կայանն ինչպես անցկացրեց առողջապահութեան կամպանիան: (Տես «На путях к новой школе», 1923 թ. № 6): Վերջերս Ս. Տ. Շացկին այդ կամպանիայից մի եպիզոդ տվեց.—ընտրել եյին յերեք գյուղ. այդ գյուղերից մեկում բնակիչները կեղտոտ աղբյուրից եյին ջուր վերցնում, մյուսում—ջրհորի ջուր գործածում, իսկ յերրորդում—մաքուր աղբյուրի ջուր եյին խմում: Հետո քննեցին, թե այդ գյուղերից յուրաքանչյուրում յերեխաների ու մեծերի մահացութիւնն ինչ աստիճանի յե: Տարբերութիւնն ակնբախ եր: Դպրոցն իր քննութեան արդյունքները ցուցադրեց գյուղացիութեանը: Սանիտարական տեսակետից ամենավատ գյուղի բնակիչները խոստովանվեցին, վոր իրենք առաջում են: Հետևանքն այն յեղավ, վոր նրանք գործնական միջոցներ ձեռք առան՝ իրենց գյուղի խմելու ջուրը լավացնելու: Բայց այս միայն մի

փոքրիկ մասնակի որինակ ե՛ առողջապահության կամպանիայից: Այդ կամպանիայի ժամանակ դպրոցներն ազդել են յուրաքանչյուր ընտանիքի առողջապահական և սանիտարական ռեֆորմի վրա, խորացրել յերեխաների առողջապահական ունակություններն ու սովորեցրել լուրջ հոգալ իր և իր շրջապատի առողջապահության պաշտպանության մասին, ազդել են գյուղի սանիտարական ռեֆորմի վրա ընդհանրապես:

Մենք արդեն շատ որինակներ ունենք լուս.~ կուլտուրական աշխատանքի, վոր գյուղական դպրոցը տանում է պատանեկության և չափահաս ազգաբնակչության շրջանում: Շատ հաճախ դպրոցը նախաձեռնում է գյուղում խրճիթ ընթերցարան հիմնելու. վերջինիս սպասավորում են վոչ միայն ուսուցիչներն, այլ և աշակերտները, դրանց կազմակերպությունը: Աշակերտները զարդարում են խրճիթ ~ ընթերցարանը, կարգավորում են գրադարանը, յերբեմն այդտեղ կարգում են լսողների համար և այլն... Պ. Գ. Խ.~ի ծրագրերը հասարակական ~ կուլտուրական աշխատանքի համար շատ այսպիսի մոմենտներ են թելադրում, վորոնք անպայման մեծ ազդեցություն ունեն գյուղի պատկերը դեպի լավը փոխելու, նրա կենցաղը բարվոքելու տեսակետից: Ծրագրերն ուսուցչի ուղադրությունը կենտրոնացնում են մասնավորապես հեղափոխական

տոների վրա, առաջարկելով հատկապես զբաղվել այդ որերի նշանակություն լուսաբանություն մեծ մասամբ դպրոցն է այն կենտրոնը, վորի շուրջը և կարող եյին խմբվել՝ այդ տոները անցկացնելու համար: Այդ գյուղերում, յեթե նույնիսկ ընդունենք, վոր կան ուրիշ հիմնարկներ, վորոնք ավելի՛ մեծ յեռանդով նախաձեռնություն կցուցադրեյին այս խնդրում, — բայց և այնպես դպրոցն այդ տոներին շատ բան կարող է տալ — թարմություն, աշխուժություն, հետաքրքրություն և հուզական շատ մոմենտներ, գեղարվեստ — նկարներ, պլակատներ, յերգ, յերաժշտություն, արտասանություն, դրամատիզացիա և այլն: Տողերիս հեղինակը հաճախ է առիթ ունեցել տեսնելու, թե գյուղացիները վո՛րքան ուրախ և գոհ են լինում այսպիսի մոմենտներից, վոր յերեխաները ստեղծում են նրանց միապաղաղ ձանձրալի կյանքում:

Պ. Գ. Խ.~ի ծրագրերը հատուկ տեղ են տալիս նաև մանուկների ու կանանց հարցերին, վորոնք շատ սերտ կապ ունեն գյուղում նոր կենցաղ ստեղծելու հետ: Այսպես է, որինակ, ուսման IV տարվա թեման՝ «Բանվորուհու որը»: Այդ թեմայի վրա աշխատելով, դպրոցը կարող է գյուղական կենցաղի շատ հիվանդ կողմերը կողդուրել և մասնավորապես կանանց համակրանքը շահել:

Այսպէս ե գալրոցի աշխատանքի բովանդակութիւնն ու քարակտերը՝ ըստ նոր ծրագրներին: Այստեղ մենք չենք շոշափում գալրոցական դասավանդման մեթոդների հարցը: Մեր նպատակն էր այս հոգւածում միայն պարզել, թե Պ. Գ. խ-ի ծրագրներն ինչ չափով են բավարարում գյուղացիութեան պահանջները: Յեւ մենք տեսանք, վոր նոր ծրագրներով աշխատող գալրոցն ընդունալ է գնում գյուղացիների կարիքներին: Ընդհանուր առմամբ գալրոցը խորհրդային իշխանութեան և բանվորագյուղացիութեան ամբողջ հասարակայնութեան համար անտեսութեան շինարարութեան ու նոր, առողջ և ուրախ կենցաղ ստեղծելու գործում, կուլտուրական շինարարութեան գործում նաև ոգնական ե հանդիսանում: Հայտնի է, թե ինչ խնդիրներ և հարցեր են այժմ գրված գյուղի առաջ: Կոմունիստական կուսակցութիւնն ու խորհրդային իշխանութիւնն այժմ առաջին տեղն են տվել գյուղում տարվող կուլտուրական աշխատանքին, և բոլոր նախաձեռնութիւնների շարքում առաջին տեղը տրված է գյուղացիութեան բարեկեցութիւնը բարձրացնելու միջոցներին: Գալրոցը պետք է միշտ հաշվի առնի գյուղի հիմնը և հերթական խնդիրները, խիստ ուշադիր լինի, թե գյուղն ինչո՞վ է ապրում, ի՞նչն է նրան հուզում, ինչ հարցեր ե նա գնում և ինչ հարցեր պետք է դնի յուրաքան-

չյուր առանձին մոմենտին, վորպեսզի, հասնելով կուլտուրական նվաճումների հետեյալ աստիճանին, նորեն հարցեր առաջադրի: Նոր ծրագրներն ուղղակի այդ ճանապարհով են տանում: Կարմիր թելով դրանց մեջ անցնում ե այժմեյութիւնը, ծրագրները տեղագիտութեան բնույթ ունեն և ուշի ուշով հետեւում են իրական կյանքի կենդանի պույտի վարկին:

Յես հասարակ թյուրիմացութիւն եմ համարում այն դեպքերը, յերբ գյուղացիութիւնն իբր թե անբավականութիւն ե հայտնում, յեթե դրաւրոցը նոր ծրագրներով ե աշխատում: Յեթե դուք գյուղացիներին պարզ, հասարակ և լավ բացատրեք, թե ի՞նչ են առաջարկում նոր ծրագրները, — գյուղացիները վոչի՛նչ չեն ունենա առարկելու: Ծրագրները կանգ են առնում հատկապես այն ամենի վրա, ինչ վոր ամենից շատ ե անհրաժեշտ գյուղացիութեանը: Իսկ յերբ գյուղացիները գործի մեջ իրականացած կտեսնեն այդ ծրագրները, յերբ նրանք կտեսնեն ու կզգան գալրոցական աշխատանքին համապատասխանող կենդանի արդյունքները, նրանք, իհարկե, ավելի՛ կմոռենան գալրոցին, կապրեն նրա շահերով, կհոգան նրա կարիքները: Անշուշտ, գյուղացիներն, ամենից առաջ, կասեն՝ «Մեր յերեխաներին սովորեցրեք գրել, կարդալ և հաշվել»: Յեւ այդ — ուղիղ կլինի:

Պ. Գ. Ն.-ի ծրագրներն այդ պահանջը չեն մոռանում: Բայց գյուղացիներն իրենց վերոհիշյալ խոսքերին կավելացնեն՝ «Գնալը՝ գնում ե իմ տղան դպրոց, համա չի կարում նալոգի թո՛ւղթն ինձ կարգալ, չի՛ կարում նրա միջի թվերը հաշվել»: Ահա՛ թե ինչպիսի ընթերցումն և ինչպիսի հաշիվ ե պետք գյուղացուն: Յեւ այդ նրան կտա այն դպրոցը, վորը նոր ծրագրների ցույց տված ճանապարհով կգնա: Այդ մասին մենք արդեն բավական յերկար խոսեցինք այս հոգվածի սկզբում:

Իսկ յեթե գյուղացիներն, որինակ, եքսկուրսիայի դեմ են առարկում, — այդ առարկությունը յերբեք դպրոցի աշխատանքի բովանդակության դեմ չե ուղղված, այլ նրա մեթոդների դեմ: Յեւ առարկությունն, իհարկե, հիմնված ե միայն անհասկացողության վրա: Յեթե դուք յերեխաների հետ միասին մի շարք եքսկուրսիաներ կազմակերպեք դեպի դաշտ, գիծ խոտերի մի կողմիցիս հավաքեք և սովորեցնեք, թե ի՞նչպես են դրանք տարածվում ու հետո այդ բացատրեք գյուղացիներին, — հավատացեք, վոր նրանք կհասկանան նման աշխատանքի, նման եքսկուրսիայի ոգուտը: Իսկ յերբ դուք զբոսանքի գնաք առանց վորոշ նպատակի, յերբ ձեր «աշխատանքը» ձեր բացատրությունից հետո ևս անհասկանալի կլինի գյուղացիներին, — պարզ ե, իհարկե, վոր նրանք անբավական կմնան:

Տողերիս հեղինակին հայտնի յեն գյուղական դպրոցի՝ նոր մեթոդներով տարվող աշխատանքի շատ որինակներ, վորոնց դեմ գյուղացիները չեն առարկում, վորովհետե գիտեյին, թե ինչու և ինչի համար ե այդպես կատարվում, և դպրոցական հաշվետու ժողովներում, դպրոցական ցուցահանդեսներում տեսնում եյին նման աշխատանքի ոգտակար արդյունքները:

Մենք այստեղ կանգ չենք առնի նաև այն հարցի վրա, թե Պ. Գ. Ն.-ի ծրագրներն ինչ չափով են բավարարում յերեխաների պահանջներն ու շահերը և թե նրանք վո՛րքան են համապատասխանում մանկական ուժերին*): Միայն անհրաժեշտ ենք համարում մատնանշել, վոր ուսուցիչը ձեռքից բաց չպիտի թողնի մոմենտը, և ծրագրերը մշակելիս, աշխատանքի պլանը կազմելիս, գործին պետք ե մոտենա այս տեսակետից**):

Իհարկե, նոր ծրագրները կիրարկման ճանա-

*) Այդ մասին մենք խոսել ենք մի ուրիշ տեղ: Տես մեր հոգվածը՝ „О новых программах“, — „Народный учитель“, 1924, № 7, ինչպես նաև I-ին գլուխը՝ «Կոմպլեքսային դասավանդման մասին» հոգվածի («Նոր դպրոցի ճանապարհին», մանկավարժական ժողովածու № 1, հրատարակություն Ռ. Ս. Ն. Լուսավորչության կից Հայկական հեղուկական Բյուրոյի, Մոսկվա, 1925 թ.):

**) Մենք ընդունում ենք, վոր այդ կարելի յե սովորել Բլոնսկու գրքույկներից — „Первый триместр в новой школе“, և „Второй триместр в новой школе“. Բլոնսկու առաջին գրքույկը հայերեն թարգմանված ե, — «Առաջին յեռամսյակն աշխատանքային դպրոցում», հրատարակություն Լենինականի Լուսբաժնի, Լենինական, 1924 թ.:

պարհին շատ արգելքներ պետք է հաղթահարել: Այդ մասին շատ է խոսվել և խոսվում է: Ամեն վոք այդ գիտե և կարող է առանց դժվարութեան թվել: Այդ արգելքները, միասին վերցրած, շատ են դժվարացնում ծրագրների իրագործումը կյանքում: Բայց և այնպես այդ չի նշանակում, վոր չպետք է մոտենալ Պ. Գ. Ս.-ի ծրագրներին: Այդ դժվարությունների մեծ մասը դպրոցի առաջ ծառացած է վոչ թե նոր ծրագրների պատճառով, այլ ընդհանրապես: Նման դժվարություններն առհասարակ խանգարում են դպրոցի նորմալ աշխատանքն և կխանգարելին նաև այն դեպքում, յեթե դպրոցն ուրիշ ծրագրներով աշխատեր: (Այդպիսի դժվարություններին են պատկանում, որինակ, տնտեսական բնույթ կրող դժվարություններն, ինչպես նաև ուսուցչի անպատրաստությունը): Սակայն այդ բոլոր դժվարությունները հետզհետե միահամուռ ջանքերով ավելի ու ավելի կհաղթահարվեն: Յեթե պարզվի, վոր դրանք շատ են մեծ, պրակտիկան ցույց կտա, թե ինչպիսի սրբագրություններ պետք է անել ծրագրների մեջ, և Պետական Գիտական Խորհուրդն, անշուշտ, կանի այդ: Սակայն այդ ուղղումները կարող են վերաբերել միայն առանձին մասերին, կարող են վերաբերել գիտելիքների և ունակությունների այն ծավալին, վոր պետք է տա դպրոցը. բայց դիպչել սկզբունքներին, վորոնց վրա կառուցված են այդ ծրագրները,— Պ. Գ. Ս.-ը, իհարկե, չի կարող, մանավանդ վոր նրանց դեմ շատ թե քիչ լուրջ առարկություններ չի բերված և չի բերվում:

Հաշվի առնելով գործի դժվարությունն ու նորությունը, ժողովրդական Լուսավորության Կոմիտեի ատը նոր ծրագրները մասսայական դպրոցներում անցկացնելու խնդրին բավական զգուշութեամբ մոտեցավ: Նախ քան ծրագրների պարտադիր դարձնելն ուսման առաջին և յերկրորդ տարիների համար, ուսուցիչների վերապատրաստության յերկու ամառային կամպանիա անցկացրինք և ուսուցչության զգալի տոկոսն անցավ կուրսերով: 1923 թվի կամպանիայի ժամանակ արդեն հայտնի եյին Պ. Գ. Ս.-ի ծրագրներին նախագծերը, իսկ 1924 թ. կամպանիայի ժամանակ ծանոթ եյին ուսման բոլոր (չորս) տարիների ծրագրները: Այդ կամպանիաները ծավալվեցին այնչափ, վորչափ յերբեք չի տեսել հին Ռուսաստանի մանկավարժությունը: Սակայն վերապատրաստությունը չի սահմանափակվում միայն ամառային կուրսերով, նա դառնում է մանկավարժական ամբողջ պրոցեսի մշտական որդանական մասը, այնպիսի ձևեր ու մեթոդներ է ընդունում, վոր շարունակվում է մանկավարժական աշխատանքի պրոցեսում:— Խորհրդային, պրոֆմիութենական և կուսակցական հրատարակ-

չությունները ուսուցիչներին և ժողովրդական լուսավորության հիմնարկներին մեծ արտոնություններ են տալիս գրականություն ձեռք բերելու խնդրում (գներին մեծ զեղջ են անում, բաց են թողնում ապառիկ, վճարման համար յերկար ժամանակ են տալիս)։ Կենտրոնում Սոցդաստգլխվարը անգագար հիմնում է կուրսեր, ուսուցիչներն անցնում են փորձնական-ցուցադրական դպրոցներով, հեռավոր անկյուններից կարճ ժամանակով Մոսկվա եքսկուրսիայի կանչված ուսուցիչներն այստեղ ծանոթանում են պրակտիկայի հետ. տեղերում ծավալվում է ռադիկալ դպրոցների ցանցն, ուր կենտրոնացվում են մանկավարժական ավելի ակտիվ ուժեր, վորոնք այդ դպրոցները դարձնում են հենակետեր՝ նոր ծրագրերները կյանքում կիրարկելու գործում։ Վերջապես, 1924 թ. սեպտեմբերին, Լուսժողկոմատը հրատարակեց մի շրջաբերական, վորով 1924—25 ուս. թ. վորոշ կատեգորիայի (անբարեհաշող տղայմանների մեջ գտնված) դպրոցների համար սահմանվում են առանձին կարգեր՝ նոր ծրագրերի լրիվ կիրարկմանն անցնելու համար։ Այդ շրջաբերականում կարգում ենք հետևյալը.— «Դասավանդման կոմպլեքսային սխեմանին՝ ըստ նոր ծրագրերի՝ անցնելը, 1924—25 ուսումնական տարվանից Սոցդաստգլխվարը սնվայման պարտադիր է համարում»

1. Բոլոր քաղաքային I աստիճանի դպրոցներում,

2. Բոլոր ռադիկալ I աստիճանի դպրոցներում,

3. Գյուղական I աստիճանի այն դպրոցներում, ուր աշխատակիցներից գոնե մեկն անցել է 1924 թ. ամառային վերապատրաստության կուրսերը և կամ, անկախ դրանից, բավական պատրաստված է՝ Պ. Գ. Խ.-ի ծրագրերի եյությունն ուղիղ հասկանալու և ընդունակ է դրանք կիրարկելու։

Մնացած դպրոցների համար, նոր ծրագրերին անցնելու ընդհանուր պահանջները 1924—1925 թ. ստիպված է մեղմացնել...

Սակայն, այս վերջին դեպքերում, անհրաժեշտ է ձգտել հասնել հետևյալին.

1. Յեթե դպրոցական աշխատավորները դասավանդումը տանում են իրենց համար սովորական սխեմանով, վոր ներկա որյեկտիվ պայմաններում հնարավոր է, — այդ դեպքում պետք է ջանալ, վորպեսզի աշխատանքի բովանդակությունը, մասնավորապես հասարակագիտությանը վերաբերող նյութերը, համապատասխանեն Պ. Գ. Խ.-ի ծրագրերին։

2. Դպրոցի պրակտիկայում պետք է մտցնել մշակումն առանձին կոմպլեքսների, Պ. Գ. Խ.-ի ծրագրերի թեմաներից վերցրած։

3. Շրջանային դպրոցների և հրահանգչական ապարատի ղեկավարութիւնն այդպիսի դպրոցների նկատմամբ պետք է ուժեղացրած լինի:

4. Ժողովրդական լուսավորութեան որդանները պետք է սահմանեն միջոցների մի սխաւեմ՝ այդ դպրոցների աշխատանքի համար ավելի բարենաշոյ որչեկտիւ պայմաններ ստեղծելու... («Ежендельник НКП», № 20, սեպտեմբերի 30, 1924 թ.):

Հեղափոխութեան յոթերորդ տարում դրարոցը ղեկավարել մինչ-ընդհատական ծրագրներով, — այդ կլինեն կոնսերւատիւիզմի մի մեծ արտահայտութիւն, վոր վոչնչով չեն կարելի արդարացնել: Ինքը կյանքն է պահանջել այդ ծրագրները: Խորհրդային դպրոցը պետք է լինի խորհրդային, բանվորա-գյուղացիական, պետք է ներդաշնակի մեր յերկրի նոր կյանքի կառուցվածքին, նա պետք է իրենից ներկայացնի խորհրդային մարմնի որդանական մասը, և պատկոմների հետ, կոմյերիտմիութեան հետ, Ռ. Կ. Կ. հետ, խորհրդային իշխանութեան հետ միասին դիմի դեպի կոմունիզմի ճանապարհը: Այն ուսուցիչը, վորն արդեն ընթանում է կոմունիստական կուսակցութեան հետ, խորհրդային իշխանութեան հետ, — նա առաջ կտանի նաև դպրոցը:

ՀԱՅԵՐԵՆ ԳՐԻԵՐ

ՌԻՍՏԻՑԻՉՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

- 1) «Լին աստիճանի աշխատանքի դպրոցի ծրագրերը». Յերևան, 24 թ., գինը 50 կ.
- 2) Ինչպես կազմել հերբարիում». Մուշեղյանի Յերևան, 22 թ., գինը 10 կ.
- 3) «Բույսի կյանքը պարզ փորձերով և 12 նկարներով», Նիկոնովի, թարգմ. Ա. Տ. Պ., գինը 40 կ.
- 4) Սոցիալիստական հեղափոխութիւնը և լուսավորութեան խնդիրները, Լենինի, Յերևան, 25 թ.
- 5) «Վորն և աշխատանքի դպրոցը», Բըլոնսկի, գինը 25 կ.
- 6) «Աշխատանքի դպրոցի մանկապարտեզը», Բլոնսկի, գինը 25 կ.
- 7) «Աշխատանքի դպրոց 1 աստիճանի», Բըլոնսկի, գինը 75 կ.
- 8) «Լին յեռամայակն 1 աստիճանի նոր դպրոցում», Բլոնսկի, գինը 40 կ.
- 9) «Ուսուցչութեան կոլլեկտիւ աշխատանքը», Կրուպսկայա, գինը 20 կ.
- 10) «Պատկոմները և դպրոցը», Կրուպսկայա, գինը 25 կ.
- 11) «Գործնական մանկավարժութիւնը», գինը 1 ռուբ.
- 12) «Մանկապարտեզը գյուղում», Կրուպսկայա, գինը 12 կ.
- 13) «Նոր դպրոցի ճանապարհին», մանկավարժական հոգվածների ժողովածու, № 1, հջ 486, գինը 1 ռուբ. 50 կ.
- 14) «Լենինի պատգամները յերիտասարդութեան», Ս. Ն. Շ. Մ. վորդ. Կենտրոն, հրատ., 1925 թ. Մ.

Հրատ. Ն. Ս. Ն. Պետրովտի

Հրատարակութիւն (1924 թ.) Լենինականի լուսարմի.

Հրատ. Ռ. Ս. Ն. Ն. Լուսավորութեան. Կեց. Հայկ. Բյուր. 1925 թ. Մոսկւա

ԳԻՆԸ 12 Կ.

Ս.Խ.Հ.Մ. ԺՈՂՈՎՈՐԳՆԵՐԻ ԿԵՆՏ. ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԶՈՒԹՅՈՒՆ

ԼԵՆԻՆՅԱՆ ԳՐԱԳԱՐԱՆ

Լ ու յ ս ե տ ե ս ե լ՝ 1) Լենինի պատգամները յերիտա-
սարդության.

Տ պ ա գ ր վ ու մ ե՝ 2) Լենին.—Ինչպես պետք ե լինի
կոմյերիտը.

ՍՍՑ.-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱՐՔ

Լ ու յ ս ե տ ե ս ե լ՝ 1) Ստալին.—Գյուղացիական հարց.

Տ պ ա գ ր վ ու մ ե՝ 2) Ստալին.—Ազգային հարցը.

ԳՅՈՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ԳՐԱԳԱՐԱՆ

Լ ու յ ս ե ն տ ե ս ե լ՝ 1) Լեվինսկի.—Գյուղատնտեսական
հարկ.

» 2) Աստծու կամքը կամ գիտու-
թյունը.

Տ պ ա գ ր վ ու մ ե ն 3) Ռուդեն.—Գյուղաց. հողաշինա-
րարության աշխատանքը.

4) Մարդկային բնակարանի պատ-
մությունը.

5) Վլասով.—Հողն ինչպես մշակել
յերաշտի ժամանակ.

6) Դմիտրև.—Ուսվար և սնտիա-
պաշտություն.

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԻ ԳՐԱՇԱՐՔ

Լ ու յ ս ե տ ե ս ե լ՝ 1) Եսիպով.—Գյուղացիության պա-
հանջները և խորհրդ. դպրոցի
ծրագիրը.

Տ պ ա գ ր վ ու մ ե ն՝ 2) Լենինի պատգամները լուսավո-
րության խնդրում.

3) Ազգային հարցը և դպրոցը.

4) Նեվերով.—Ինչպես կլին ապ-
րում տիկնիկները (մանկական).